

ЗВІНІЧ

БЮЛЕТЭНЬ КРАЯЗНАЎЧАГА МОЛАДЗЕВАГА АБ'ЯДНАННЯ «ДЗЕДЗІЧЫ»
Выпуск першы, лістапад-сьнежань 1998 г.

Эх, як цудоўна, што я нарадзіўся ў гэтых мясцінах, гэтым слаўным мястэчку. І не дзіўна, што гэтак утульна, з гонарам адчуваеш сябе ў Гародні, якая мае столькі званьняў ды тытулаў! Уся Беларусь ведае, што яе сама заходні, сама эўрапейскі куток завецца самым зялёным, а значыць і найпрыгажэйшым, самам архітэктурна захаванымся (хоць і яму не менш дасталася), самам каралеўскім і ў той жа час самастойным горадам замкаў і храмаў зь ветлівымі й найпрыгажэйшымі ягонымі жыхарамі, з унікальнай, самабытнай і непаўторнай культурай, карані якой ідуць, відаць, яшчэ зь яцьвягаў. Люблю ж я гэтыя мясціны, люблю Alex, Пагоню й балтаў, Аўгустоўскі канал і фарты.

Сапраўды, перагледзеўшы мінулае Гародні, яе навакольля, задаешся пытаньнем: чые ж гэта мястэчка, што знаходзілася ў шматлікіх дзяржавах ды краінах, што мела столькі назваў: Гарадзен, Garten, Gardinas, Grodno, Гродна ды Гародня. А колькі назваў мела напae Панямоньне: Яцьвягія, Чорная Русь, Літва, Северо-Западный край, БНР, Ostland, Заходняя Беларусь, Kresy, БССР, Беларусь.

Панямоньне, а менавіта паўночнае навакольле Гародні, дзе так арыгінальна сутыкнуліся народы, можна назваць гэтакім стыкам трох этнасаў, і з таго не пабаюся, калі назаву нашую лобую Гародню сталіцай летувісаў, палякаў і перш за ўсё беларусаў – таму:

- Dzien dobry panstwul
- Labadiena, ponai!
- Добры дзень, спадарства!

Будзем знаёміцца. Я - галоўны рэдактар гэтых самых аркушаў пад назвай "Звініч", што зараз трымаеш ты, дарагі чытач (студэнт, школьнік, ліцэіст, гімназіст, краязнаўца, проста неаб'якавы чалавек, які з павагай і з гонарам адносіцца да гісторыі свайго роднага краю). Акрамя таго, я студэнт, які заўзята цікавіцца мінулым Радзімы, а значыць і яе будучыняй, задачай якога зьяўляецца пашырыць трохі твае, чытач, веды пра атрыманую "ад прадзедаў спакон вякоў" спадчыну і абудзіць павагу й гонар за нашых продкаў, што колісь жылі тут, цікавасць да падзей, што мелі месца на гэтай пакутлівай зямлі.

Веру ў Бога таксама, як і ў тое, што залунае прывольна бел-чырвона-белы сыцяг над незалежнай дэмакратычнай эўрапейскай Беларуссю, дзе ніхто не цураецца роднае мовы, сваіх каранёў. Ды што ж я гэта ўсё пра сябе ды пра сябе...

Вы, відаць, зьвярнулі ўвагу на арыгінальнае мастацкае аздабленьне старонкі. За гэта хачу аддзячыць нашай мастацы, краязнаўцу й слаўтай інтэлектуалцы Дашы Яскевіч. Уся наша рэдакцыя павінна табе як зямля калгасу.

Дарэчы, аб рэдакцыі. Звінічаўцы: першакурсьнік, а таксама ліцэіст са школьнікам – персьпектыўныя студэнты. Пісаць пра кожнага не буду – скажу адно: астатнія прыблізна тых жа поглядаў наконт задуманай справы, што й рэдактар.

...Гэта ж трэба – як расьпісаўся! Карацей кажучы, чытайце, пішыце, далучайцеся.

Юзік

У нумары:
2-я бачына
«Наша справа –
сьвятая».

Інтэрвію зь Янам Лялевічам,
старшынём моладзевага
краязнаўчага аб'яднаньня
«Дзедзічы»

3-я бачына
Забытая Гародня:
«Сымбаль
дзяржавы»

4-я бачына

6-я бачына
Гарадзеншчына
на старонках старога друку

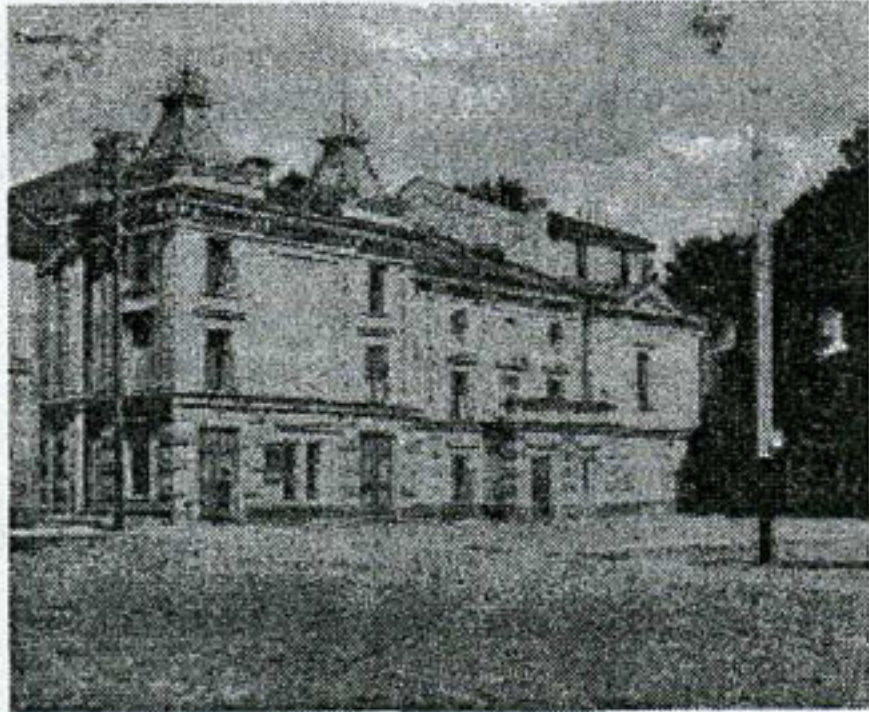
7-я бачына

8-я бачына
Нашая віктарына

Ці добра вы ведаеце гісторыю свайго роднага гораду?

Мне здаецца, што ня вельмі. Паводле апытання, праведзенага ў сераду 25 лістапада, выявілася, што **Антонія Тызенгаўза**, гарадзенскага старасту (1765-1776), заснавальніка на Гарадзеншчыне дваццаці трох мануфактураў, палітычнага дзеяча ВкЛ, ведаюць толькі 16,7% апытаных. А 36,6% апытаных гарадзенцаў чулі гэтае імя й ведаюць яго толькі дзякуючы плошчы імя А.Тызенгаўза. Што ж датычыцца астатніх 46,7%, дык яны нават ніколі ня чулі такога імя! Каб параўнаць веды гарадзенцаў аб Беларусі й аб Расеі, было зададзена яшчэ адно пытаньне: "Ці ведаеце вы, хто такі быў Барыс Гадуноў?" Вынікі аказаліся наступнымі: 56,3% Гадунова ведаюць, 43,7% - не. Чаму аб уласнае гісторыі беларус ня ведае амаль нічога, а гісторыю суседняй і даволі далёкай ад нас Расеі - вельмі добра? Ці не час ужо свабоднаму люду ведаць сваю гісторыю?!
Яўген Афонін

Нашая справа – сьвятая

Адным пераднавагоднім днём я ўзяў інтэрвію ў Яна Лялевіча, старшыні моладзевага краязнаўчага аб'яднаньня "Дзедзічы", рэдактара гістарычнага бюлетня "Зьніч". Вось некаторыя з пытаньняў, на якія адказаў мне спадар Лялевіч.

- Ян, растлумачце мне, калі ласка, што такое "Дзедзічы"?

- Гэтая арганізацыя была створана ў кастрычніку 1998 года студэнтамі Гродзенскага Дзяржаўнага ўніверсітэта й старшакласнікамі гарадзенскіх школ. "Дзедзічы" - літаральна спадкаемцы і нашу назву можна атаясаміць з традыцыяй на Беларусі дзедзічнага права, гэта значыць перадачы чаго-небудзь ад бацькі да сына ў спадчыну.

"Ад прадзедаў спакон вякоў мне засталася спадчына".

- З якой мэтай стваралася гэтая арганізацыя?

- Мэты нашай арганізацыі наступныя: згуртаваньне моладзі, якая выступае за духоўнае й культурнае адраджэньне беларускага грамадства. Гэта пашырэньне дзейнасці па вывучэньню гісторыка-культурнай спадчыны, фармаваньне нацыянальнай сьвядомасьці, абуджэньне гонару да роднай Беларусі праз пазнаньне сваёй "маленькай Радзімы", выхаваньне ў людзей пачуцьця павягі, любові да гісторыі, культуры, мовы народа, усьведамляючы ў той жа час адказнасьць перад сучаснікамі й нашчадкамі за стан і захаваньне спадчыны.

- Ян, ты быў адным з ініцыятараў стварэньня "Дзедзічаў". Распавядзі, як ты зацікавіўся гэтай справай?

- Бацькі выхавалі мяне ў павазе да родных мясцінаў, да культуры, якая бытвала тут, да гісторыі. З дзяцінства я з бацькам часта ездзіў па навакольні, па Гародні, па фартах, дотах (што пад Сапоцкіным). Мой бацька быў сябрам культурніцкай арганізацыі "Гарадніца" ў пачатку 90-х гадоў і з таго мы часта ўдзельнічалі ў шматлікіх гістарычных экспедыцыях, паходах. Другім этапам у станаўленьні мяне як краязнаўцы было знаёмства зь вялікім сябрам майго бацькі, вядомым краязнаўцам Аляксеем Пятровічам Госьцевым. Таксама, напрыканцы 1996 году пры ліцэі №1 быў створаны гурток "Карані й вытокі". Я быў адным зь першых

сяброў гэтага гістарычнага гуртка. Наш гурток часта ўдзельнічаў у разнастайных краязнаўчых віктарынах, брэйн-рынгах зьяўляўся сталым удзельнікам гарадзкіх міжшкольных спаборніцтваў, дзе займаў прызавыя месцы. Будучы ўжо студэнтам, мае кола знаёмых - аднадумцаў пашырылася...

- Чым ты займаешся ў арганізацыі?

- Як ты разумееш, арганізацыя наша маладая й яшчэ не разгарнулася, не паказала сябе напоўніцу, але на першым этапе галоўнай маёй дзейнасьцю зьяўляецца кардынаваньне аб'яднаньня, пашырэньне сувязей зь іншымі культурніцкімі й грамадзкімі арганізацыямі, І, канешне, рэдагаваньне бюлетня "Зьніч".

- Хто вам дапамагае ў вашай працы? З кім супрацоўнічаеце?

- У выданьні першага нумара "Зьніча" нас тэхнічна падтрымоўвае выдавецкі цэнтар "Ратуша". У бліжэйшы час мяркуем наладзіць сувязі з альянсамі МГ і МА, бо я лічу, што для здзяйсненьня пастаўленых намі мэтаў варта было б спалучыць нашыя намаганьні.

- Ці мае праца "Дзедзічаў" водгук у моладзі?

- Безумоўна, мы жа існуем самі для сябе, сьвядомая моладзь заўсёды падтрымае нас, бо на мой погляд, усё, што робіцца на карысьць нашага краю, зьяўляецца справай сьвятой.

Яўген Афонін

“Сымбаль дзяржавы”

Экскурсаходы, што водзяць турыстаў па гістарычнаму цэнтру Гародні, і некаторыя гарадзенскія краязнаўцы, любяць паўтараць, што ад спаленага гітлераўцамі падчас Другой Сусьветнай вайны Новага Замку ў першасным выглядзе засталася толькі ўязная брама. Але гэта не зусім так.

У выдадзеным Юзафам Ядкоўскім гісторыка-краязнаўчым нарысе “Grodno” (1923 г. Vilno) знаходзім наступныя звесткі: “... Іаган Фрыдрых Кнобель (1724-1791 г.г.), архітэктар дрэздэнскай школы, скончыў у сярэдзіне XVIII ст. Новы Замак, пабудаваны ў стылі Людовіка XV у форме падковы... Цэнтральная частка пабудовы мела небагата аздобленыя пілястры, а рэзьбы з франтону былі ў пачатку мінулага стагодзьдзя вывезеныя графам С.Солтанам у маёнтак Бераставіца Мураваная, у Гродзенскім павеце, дзе ляжаць у парку і па сёняшні дзень”. Асноўным элементам рэзьбы быў герб Рэчы Паспалітай, які займаў цэнтральнае месца ў кампазыцыі на франтоне замку. Герб высечаны з цэльнага кавалку камяню, поле

герба падзелена на чатыры часткі, дзе ў шахматным парадку разьмешчаны Пагоня і Арал Польскі. Над гербавым полем знаходзіцца Каралеўская Карона. Цэнтра гербу Рэчы Паспалітай упрыгожвае фамільны герб Курфюрста саксонскага, тагачаснага караля “Федэрацыі абодвух народаў” Аўгуста III (менавіта паводле ягонага распараджэньня дрэздэнскія майстры будавалі Новы Замак). Дарэчы сказаць, Аўгуст III ніколі ня быў у Гародні й нават рэдка зьяўляўся ў сталіцы Рэчы Паспалітай, Варшаве.

За сваё саракагадовае знаходжаньне на франтоне каралеўскага палацу герб стаў сьведкам шматлікіх гістарычных падзеяў. Бачыў ён бурліваю рэфарматарскую дзейнасьць Антонія Тызенгаўза і атрады паўстанцаў Касьцюшкі. На яго былі накіраваныя рулі расейскіх гарматаў падчас Маўклівага сойму 1793 г., са скрухай глядзеў на яго Станіслаў Аўгуст Панятоўскі - кароль неіснуючай ужо дзяржавы.

Пасьля ўваходжаньня Гародні ў склад Расейскай Імперыі ўлады скінулі герб на брук перад палацам - відавочна, падчас падзення ён і быў пашкодзаны. Герб адцягнулі да замкавае агароджы, там ён і

праляжаў некалькі наступных гадоў.

А зараз зьвернемся да асобы Станіслава Солтана, пра якога піша ў сваёй кнізе Юзаф Ядкоўскі. Былы маршалак надворны літоўскі, гарачы патрыёт свайго краю, С.Солтан прыняў актыўны ўдзел у падрыхтоўцы паўстаньня 1794 г. Аднак графу не пашанцавала. Ужо ў пачатку красавіка 1794 г. ён быў арыштаваны ў Дзятлаве, сасланы ў Смаленск, а потым пасаджаны ў Петрапаўлаўскую крэпасць. Вызвалены з турмы па амністыі, дадзенай паўстанцам Паўлам I, граф вырашыў застацца на радзіме. Даведаўшыся пра сумны лёс герба, ён, з дазволу расейскіх уладаў, вывез яго ў свой маёнтак. І толькі “за польскім часам” ужо прыганданы мною Юзаф Ядкоўскі высветліў дакладнае месца знаходжаньне герба й вярнуў яго ў Гародню.

Зараз ён, абросшы крапіваю, ляжыць пад адкрытым небам - герб дужа цяжкі, каб аднесці яго ўручную (чатыры чалавекі ледзь адолелі яго прыўзняць). Для экспазіцыі музэю ён занадта вялікі. Так і ляжыць, і чакае лепшых часоў. Часоў, калі мы ўсе зразумеем, што герб Рэчы Паспалітай - кавалачак нашае гісторыі, і што ён заслугоўвае на франтоне Новага Замку не менш - значна больш ганаровае месца, чым герб неіснуючай ужо Савецкай дзяржавы.

Падрыхтаваў
Андрэй Вашкевіч

ЗАБЫТАЯ ГАРОДНЯ

Нашая рэдакцыя задумала цікавую сэрыю артыкулаў, якія зьвязуць сівую даўніну зь цяперашнімі днямі. Уся сэрыя называецца “Rex” і распавядае яна пра кіраўнікоў цэнтралізаваных краінаў, у склад якіх уваходзіла тэрыторыя сучаснай Гарадзенскай вобласці. Так, у кожным нумары выйдзе артыкул, прысьвечаны таму ці іншаму кіраўніку дзяржавы, пачынаючы ад вялікіх князёў і скончваючы прэзыдэн-тамі Беларусі. Аб кожным пераломным моманту гісторыі (утварэньне ВКЛ, РП, захоп Расеяй і г.д.) пішуцца асобныя артыкулы. Спадзяемся, што “з Божай дапамогай” мы здзейсьнім задуманае.

ВКЛ – дзяржава летувісаў ці беларусаў

Гісторыкі розных краінаў асьвятляюць утварэньне ВкЛ парознаму. Перш за ўсё ня вырашана пытаньне: чья гэтая дзяржава. У СССР да ўсіх быў аднабаковы падыход. Гэта выявілася й у падыходзе да гэтых тэмы, маўляў, летувіскія феодалы захапілі беларускія, украінскія й рускія (?) землі – і ўсё, “справа зачынена”. Маўляў, што тут яшчэ абмяркоўваць?

Але пасля распаду таталітарнае сыстэмы можна было пачуць і іншыя думкі. Так, Мікола Ермаловіч атрымаў магчымасьць апублікаваць

сваю працу, дзе поўнасьцю абверг тэзіс расейскіх дарэвалюцыйных ды савецкіх

Расьціслаў Рагвалодавіч

гісторыкаў аб захопе беларускіх земляў летувісамі.

Расейскія дарэвалюцыйныя гісторыкі буда-

валі свае тэорыі на шматлікіх легендах (па паданьнях шэраг летувіскіх князёў пачынаецца ажно з 366 г.). Часьцей за ўсё расейскія гісторыкі адказваліся лічыць гэтых князёў сапраўднымі. На погляд многіх зь іх першым сапраўдным князем Літвы зьяўляецца Рынгальд Альгітундавіч, які сапраўды фігуруе як пераможца ў дзвюх бітвах (першая – пры Магільне над Нёманам 1235 г. з удзельнымі князямі “Кіеўскай Русі”, другая – каля мястэчка Карсакішкі 23 верасня 1236 г. з крыжакамі). Рынгальда ж і лічаць бацькам Міндоўга, заснавальніка новай дзяржавы.

Але, ня ўсё так проста. Расейскія гісторыкі прыводзяць цытату з Васкрасенскага летапісу: “Вильняне взяша себе из Царьграда полатскаго Ростислава Рогволодовича, детей Давила князя, да брата его Мавкольда князя и той на Вильни прави князь Давил...” – да гэтага летапісец дадае: “А Мавкольда князя, сын Миндовг”. Вось тут і пачынаюцца гіпотэзы, накшталт “у гісторыі было два Міндоўга” ці “полацкія князі зьбеглі ў Літву й ад іх выводзіцца ўжо Рынгальд”. І, разумеючы слабасьць сваіх гіпотэзаў, гісторыкі як адзін заяўлялі: «Пытаньне цёмнае, ня вырашана».

Менавіта грунтуючыся на прыведзенай цытаце з Васкрасенскага летапісу Мікола Ермаловіч пабудаваў новую тэорыю. У адпаведнасьці з гэтай тэорыяй, пасля таго, як кіеўскі князь Месьціслаў Уладзімеравіч захапіў Полацк, князі Рагвалодавічы ў 1129 г. былі разам зь дзецьмі й жонкамі пасаджаны ў тры ладзьдзі й вывезены ў Бізантыю да імператара Іаана. Як мы ўжо даведаліся з Васкрасенскага

летапісу, Давіл і Маўкольд будуць запрошаны з Царграда ў Вільню. Але чаму ў Вільню, а ня ў Полацк? Хутчэй за ўсё бацька Давіла й Маўкольда Расьціслаў Рагва-лодавіч (малодшы сын Усяслава Чарадзея) ня быў выселены ў Бізантыю, бо шмат князёў полацкага дому зьбеглі ў Літву,

Давід

у той час вельмі калянізаваную Полацкам. Польскія храністы засьведчылі, што каля 1170 г. у Вільні на пасадзе быў полацкі князь Расьціслаў Рагвалодавіч. Кіеўскі князь разумеў, што сіла палачанаў знаходзіцца ў Літве, і трэба пакарыць Літву, каб спакойна валодаць Полацкам. Менавіта таму й вадзіў ён сюды свае войскі ў 1130 і 1131 гг.

Які тэрмін княжыў у Вільні Расьціслаў і калі пераняў уладу Давіл - невядома. Але тое, што менавіта па вышэй-апісанаму сцэнару праходзілі падзеі, сьведчаць пісьмовыя крыніцы, якія нават выкарыстала расейская імператрыца Кацярына 2 у сваіх гістарычных запісах (у іх расейская імператрыца імкнулася абгрун-

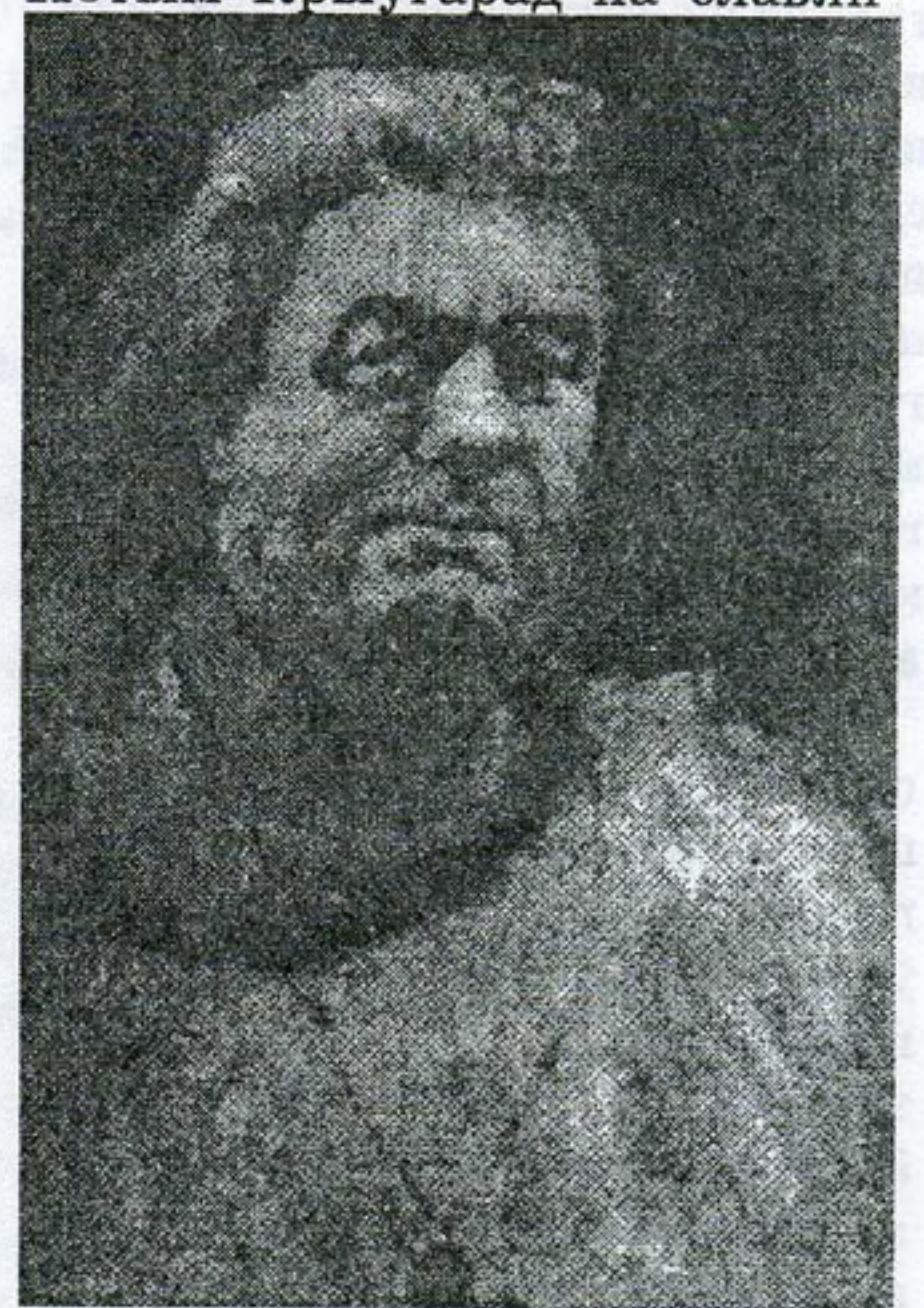
таваць правы расейскае імперыі на тэрыторыю Беларусі на падставе таго, што Вялікія князі Літоўскія паходзяць ад рускіх (полацкіх) князёў. Праз сто год расейскія гісторыкі адкінуць гэтыя запісы, як ўжо непатрэбныя, і створаць тэорыю бездзяржаўнасьці беларусаў, іх поўнага занявольеньня летувіскімі феодаламі).

Каб застрахавацца ад нападу Вялікага князя кіеўскага Мсьціслава Уладзімеравіча, Літва «Приложися дань давати королю Угорскому».

Каб нашыя чытачы не атаясамлялі Літву зь Летувай, разгледзім яшчэ адно пытаньне. Чаму заходняя частка Беларусі (Верхняе Панямоньне, Наваградчына, Гарадзеншчына, раён Крэва й Ашмян) ажно да дваццатага стагодзьдзя называліся Літвой. Многія гісторыкі імкнуліся растлумачыць так: маўляў, назва «Літва» перайшла на гэтыя тэрыторыі з тэрыторыі сучаснае Летувы, калі яны ўваходзілі ў склад ВкЛ. Але зазірнуўшы ў Густынскі летапіс, мы пабачым фразу, якая сьведчыць, што ў 1128 г. «посла Мстислав во Литву к Изяславию всех князей (ідзе пералік)». Узьнікае пытаньне: якая ж магла быць у 1128 г. Літва каля Заслаўя, што знаходзіцца нездалёк ад Менску, калі ВкЛ зьявілася стагодзьдзе пазьней. Адказ даў Мікола Ермаловіч. Ён прааналізаваў дадзеныя летапісаў, дакумантаў, тапанімікі й высветліў, што старажытнае Літва знаходзілася ў Верхнім Панямоньні, а не на тэрыторыі сучаснай Летувы, якая тады называлася Жамойціяй (Жмудзьдзю) і Аўкштайціяй. Ужо ў 12-13 стст. старажытная Літва

ў значнай частцы была калянізавана крывічамі і дрыгавічамі, а балты, што жылі тут, асіміляваны.

Дарэчы, сама «гаспадыня пані Вільня» мела назву Крыўгарад, што сьведчыць аб тым, што ў горадзе большасць насельніцтва была крывічы. Потым Крыўгарад па славян-

Маўкольд

скай традыцыі атрымаў назву ў адпаведнасьці з назвай ракі Віліі ці Вяльлі – Вільня (Полацк – Палата, Віцебск – Віцьба і г.д.). Летувісы, дарэчы, называюць Вяльлю Нярысам, а гэта яшчэ адзін доказ таго, што яны ня маюць права называць Вільню «спрадвечна летувіскім Вільнюсам».

Прааналізаваўшы ўсю вышэйпададзеную інфармацыю можна з упэўненасьцю сказаць, што ВкЛ – БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАВА, а тое, што ў Летуве гісторыю гэтага перыяду паважаюць больш, чым у нашац краіне, зусім ня сьведчыць аб супрацьлеглым.

Падрыхтаваў
Сяржук Кузьняцоў

Гарадзеншчына на старонках старога друку

Гэтая рубрыка прысьвечана аповядам аб мінулым, звесткам з даўніны, але з пункту гледзішча сучаснікаў, выдавочцаў падзей, здарэнняў, зьяў. Чытаючы гэтыя старыя артыкулы, ты быццам трапляеш у тую нязвычайную для нас атмасферу, акунаешся ў непасрэдную плынь гісторыі, спадчыну, якую нам пакінулі нашыя продкі. Яны з дапамогай пяра не далі кануць у забыццё гэтыя невялічкія па зместу і, магчыма, па свайму ўплыву на гістарычную навуку, але так каштоўныя й цікавыя па сваёй арыгінальнасці й непаўторнасці.

Нядаўна мне трапіла падшыўка польскага альманаха-штотыднёвіка "Святочнай газеты" за 1912 год. Выдаваўся ён ў Варшаве й распаўсюджваўся пераважна на тэрыторыі тагачаснага Царства Польскага. Здавалася б, якое дачыненне гэта мае да нашага Гарадзенскага губерні, што складала большую частку Панямонья, але сярод чытачоў польскага прэсы трапляліся, відаць, і беларускія палякі.

Ну што ж, пачытаем, што нам даносяць гэтыя пажоўклыя бачыны.

З-НАД НЁМНА

17 красавіка ўсе назіралі тут незвычайную зьяву на небе. Дзень быў вельмі цёплы й надвор'е яскравае, ніводная хмарка не захіляла блакіту. Зараз жа на поўдні зьявіліся сонца пачынае бляднець. Гляджу на гадзіннік: 40 хвілінаў на другую. Адрозна здагадаўся, што гэта адбываецца. Схапіў шкелка,

закурыў над дымам і паглядзеў на сонца. Бачу, што з краю ўнізе, з боку летняга заходу насоўваецца на сонца нейкая паўкруглая пляма; адначасова цёплы й ясны дзень цямнее, сонейка перастае грэць і сьвяціць. Нарэшце зрабіўся добры змрок. Здаецца, што ўвесь сьвет пачынаў патроху заміраць альбо быццам чорны дым акутаў яго. Гляджу зноў на сонца й бачу, што амаль усё яно ўжо заслонена, толькі невялічкія ягоны акрайчык ад паўднёвага боку трохі сьвеціць так, як маладзік у дні першае квадры. Затым серп патроху пачаў ніжнім канцом падымацца ўверх, а верхнім канцом спускацца ўніз, і пачало рабіцца ясьней і цяплей. Да чацьвёртай гадзіны цёмная пляма знікла зусім з сонца й дзень стаў як раней цёплы і ясны й доўжыўся ўжо да заходу сонейка.

- І што ж гэта здарылася? - пытаецца ў мяне адзін з суседзяў.

- А вось, паглядзіце, - кажу, і даў яму шкелка ў рукі.

Той глядзіць на сонейка й кажа, што нейкая чорная пляма на ім.

- А ці ведаеце, што гэта? - пытаю. - Гэта месяц стаў на адной лініі з сонцам і зямлёю й засланяе сабою сонца, ад таго зрабілася так цёпла. Але сусед

не хацеў мне верыць.

- Ба! - кажу, - калі б вам апавесці якую небудзь байку, што недзе там, за дзевятаю мяжою косць ляжыць, і калі той косткай па балючым месцы накрэсьліць нейкія знакі, то перастае балець альбо калі б казаць аб якім-небудзь знахары, дык вы б паверылі, але як сказаць чаго праўдзівага, дык не жадаеце верыць!

Такія вось, ёсьць яшчэ людзі цёмныя й упартыя ў сваёй цемнаце.

S.M. (ініцыялы аўтара)

№ 17.

ЗА НАВУЧАНЬНЕ.

У адной вёсцы Гарадзенскай губерні валасьцяне зарганізавалі патаемную навуку для сваіх дзяцей. Яны збіраліся у халупе Казіміра Пракопчыка, і жанчына, якая згадзілася, Людвіка Юркоўская, вучыла іх чытаць і пісаць па-польску, лічыць і пачаткам рэлігіі. Аб гэтым было данесена дзяржаўным уладам і гродзенскі губернатар асудзіў Пракопчыка й Юркоўскую па 100 рублёў спагнаньня з кожнага, а ў дадатак на 25 рублёў штрафу асудзіў шэсьць валасьцянаў, дзеці якіх збіраліся на гэтае навучаньне.

№ 32.

А вось рэкламу такога зместу нярэдка можна было заўважыць на бачынах газеты:

"Прадаецца турбінны млын (пара валаў і камні французскія), чатыры моргі агароду, два моргі поплаву й зарыбленае возера. Кошт 7 тысячаў рублёў.

Больш падрабязныя звесткі падае Станіслаў Мараўскі ў Сухой Даліне, цераз мястэчка Індура Гродзенскай губерні".

Падрыхтаваў Ян Пялевіч

Гарадзенскаму цэху рыбакоў – 300 гадоў

Рыбалоўніцтвам гарадзенцы займаліся хіба што ад першых дзён існаваньня горада на Нёмане. І

ня дзіўна - зусім побач працякала паўнаводная рака, у якой рыбы самых розных гатункаў было нямала і зімой і ўлетку. Што гэта была за рыба, можна меркаваць хоць бы з таго, што лавілі яе на кручкі таўшчынёю ў чалавечы мезенец (такія і зараз захоўваюцца

ў фондах Гісторыка - археялагічнага музэю). Зразумела, што з часам зьяўляліся людзі, якія займаліся рыбалоўніцтвам прафесійна. Ужо ў 70-х гадах XVI ст. у Гародні зьяўляюцца цэхі - аб'яднаньні людзей адной прафесіі. Цэхі ствараліся з мэтай манапалізацыі вытворчасці і збыту ствараемай рамесьнікамі прадукцыі. У канцы XVII ст. у Гародні налічваецца каля 15-ці цэхаў. Існавала патрэба і ў стварэньні гарадзенскімі рыбакамі свайго ўласнага аб'яднаньня. І вось, роўна 300 гадоў таму, 30 сьнежня 1698 г., Аўгуст II дае ім

прывілей на арганізацыю свайго цэха. Цэх атрымліваў поўную манаполію на гандаль рыбаю ў нашым горадзе, парушальнікі павінны былі выплочваць штрафы ад 10 да 100 грыўняў. Аднак жа ўступіць у цэх было таксама даволі складана. Цэхавы статут 1698 г. прадугледжваў складку ў 60 злотых. Суму гэтую мог унесці далёка не кожны. Заснавальнікамі цэху былі Міхал Апановіч і Войцэх Цьвікла, якія сталі старшынямі пажыцьцёва.

КАЛЯНО

1568 г. Мацей Цюндт (1498-1586), вядомы нюрнбергскі мастак, залатых справаў майстар, картограф, гравёр, стварае па малюнку Ганса Афльгаўзэра гравюру, на якой адлюстравана маскоўскае пасольства на тле панарамы Гародне. Працягвалася Лівонская вайна (1558-1583). У сярэдзіне 1560-х гадоў у абодвух ваюючых бакоў узніклі імкненьні скончыць вайну мірам. У ліпені 1567 г. рускі цар Іван IV пасылае ў Гарадзен, дзе ў гэты час праходзіў сэйм, сваё пасольства. Момант прыбыцьця маскоўскага, а таксама татарскага й турэцкага пасольстваў у наш горад і адлюстраваны на гравюры. Гравюра зьяўляецца каштоўнай гістарычнай крыніцай не толькі на палітычнай гісторыі Гродна. Больш 420 гадоў нясе яна нам інфармацыю аб розных сферах жыцьця сярэднявечнага горада: ягонаў планіроўцы, развіцьці гаспадаркі, этнаграфіі, ландшафце, архітэктуры.

1738 г. - У Гродзенскім езуіцкім калегіюме пачынае вучыцца М.Пачобут-Адлянцікі, выдатны беларускі астраном і мысьліцель.

1838 г. - Гарадзенская губернская друкарня пачынае выдаваць газету "Гродненские губернские ведо-

мости" (выдаецца да 1915 г.). Газэта ўваходзіла ў лік 19 лепшых губернскіх і абласных ведамасьцяў краіны. Друкавала таксама матэрыялы па этнаграфіі і краязнаўству.

1868 г. - У Гародне скончана будаўніцтва чыгуначнага вакзала (чыгунка прайшла праз Гародню ў 1862 г.).

28 сьнежня 1588 г. Па загаду караля Польскага й Вялікага князя Літоўскага Жыгімонта III Гародня становіцца цэнтрам Гарадзенскай эканоміі (да 1795 г.). Гарадзенскім старастай прызначаецца Ф.Скумін-Тышкевіч, які займаў гэтую пасаду каля 30-ці гадоў.

6 лістапада 1673 г. - нарадзіўся А.Д.Меньшыкаў, сябар і фаварыт Пятра I. Па некаторых звестках ягоныя продкі паходзілі зь Вялікага княства Літоўскага. Неаднаразова быў у Гародні (1705-1708 г.г.).

15 сьнежня 1678 г. пад кіраўніцтвам Ф.Сапегі ў Гародні праходзіць генэральны сэйм (па 3 красавіка 1679 г.). Згодна з пастановай сэйму 1673 г., паседжаньне кожнага трэцяга сэйму Рэчы Паспалітай павінны былі праходзіць у Вялікім княстве Літоўскім, а з-за таго, што сэймы

звычайна праходзілі ў гарадох, дзе былі каралеўскія сядзібы, то Гародня са сваім Старым замкам для гэтай пэрспектывы была надзвычай здатнай. Моцна пашкодзаны падчас вайны 1654-1667 гг. Стары замак быў спецыяльна адрамантаваны й прыстасаваны для паседжаньняў сэйму. Сэйм 1678-1679 гг. быў першым гарадзенскім сэймам Рэчы Паспалітай. Ён падцьвердзіў Андрусаўскую дамову (1667 г.) з Расеяй і працягнуў замірэнне з царом Фёдарам Аляксеевічам.

30 сьнежня 1698 г. Гродзенскія рыбакі атрымліваюць ад Аўгуста II прывілей на арганізацыю ўласнага цэха.

29 лістапада 1938 г. расстраляны ў бальшавіцкай турме Браніслаў Тарашкевіч, вядомы беларускі мовазнаўца, палітычны дзеяч. У перыяд з красавіка 1931 г. па лістапад 1932 г. і ў сакавіку-траўні 1933 г. сядзеў у Гарадзенскай турме, дзе зрабіў пераклад паэмы Адама Міцкевіча "Пан Тадэвуш" на беларускую мову.

Падрыхтаваў
Андрэй Вашкевіч

Нашая віктарына

1. Славуты палянэз ля-мінор "Разьвітаньне з Радзімай" (палянэз Агінскага) напісаў:

- а) Міхал Казімір Агінскі;
- б) Рыгор Антоні Агінскі;
- в) Міхал Клеафас Агінскі;
- г) невядомы аўтар, які прысьвяціў твор Агінскім.

2. Герб - у чырвоным полі постаць архангела Міхаіла ў чорным ўбраньні з крыламі за сьпіною мае:

- а) Беняконе;
- б) Наваградак;
- в) Крычаў;
- г) Завосьсе.

3. Цэнтрам Пухавіцкага раёну зьяўляецца:

- а) Глуша;
- б) Пухавічы;
- в) Мар'іна Горка;
- г) няма такога раёна.

4. Дзеянсьце - гэта:

- а) багіня пладародзьдзя ў

славянскай міталёгіі;

б) маленькая бухта на Балтыйскім моры;

в) тое, што і эра;

г) старое логва ракі, нязлучанае з ёю, дзе ёсьць вада.

5. Трагедыя "Маці ўрагану" напісаў:

а) Кандрат Крапіва;

б) Уладзімер Караткевіч;

в) Янка Купала;

г) Іван Чыгрынаў.

6. Аўтарства паэмы "Энеіда навыварат" прыпісваецца:

а) К. Марашэўскаму;

б) Я. Чачоту;

в) В. Равінскаму;

г) В. Дунін-Марцінкевічу.

7. Словы "не забудзем жа мовы нашае беларускае, каб ня ўмёрлі" належаць:

а) М. Танку;

б) Ф. Багушэвічу;

в) У. Караткевічу;

г) К. Крапіве.

8. У 1496 г. Александр Ягелончык дараваў Гародні поўнае Магдэбурскае права. Імпрэза падпісаньня адбылася ў:

а) Прывалках;

б) Берштах;

в) Астрыне;

г) Пераломе.

9. Адпаведна зь летапіснымі хронікамі Магілёў быў заснаваны ў:

а) 1223;

б) 1315;

в) 1267;

г) 1401.

10. Тэрыторыя Беларусі складае:

а) 207600 км²;

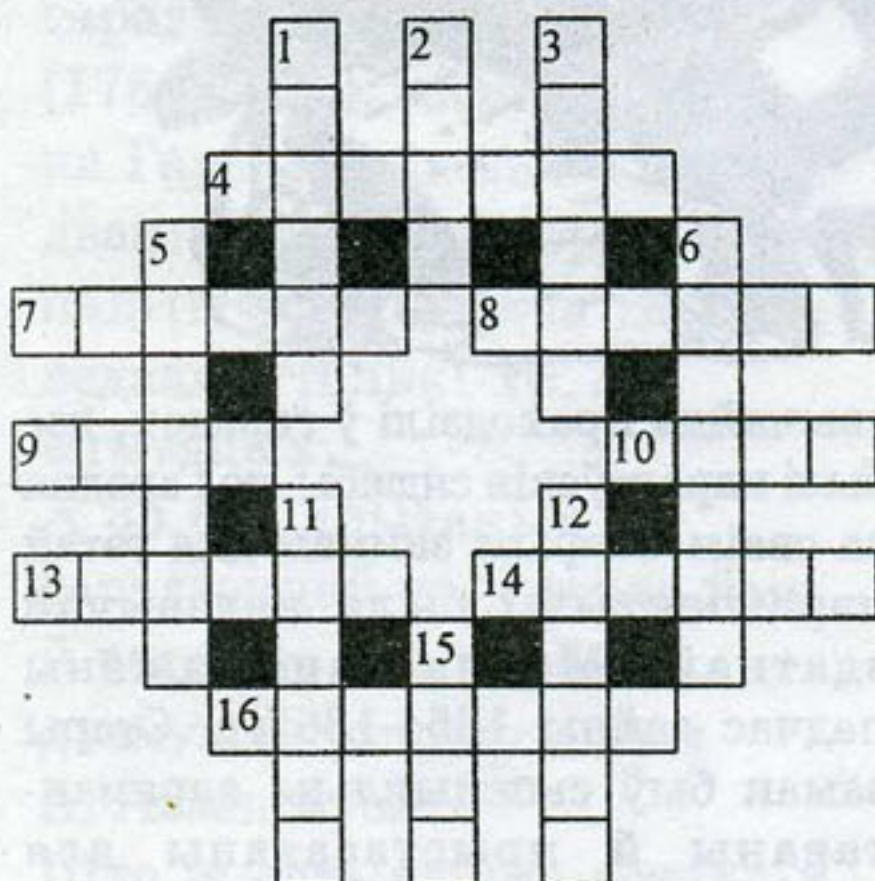
б) 307600 км²;

в) 202200 км²;

г) 206300 км².

Шаноўныя беларусазнаўцы! Дасылайце свае адказы ў нашу рэдакцыю. Вас чакае приз.

КРЫЖАВАНКА

Па гарызанталь:

4. Незалежны ад магістрата адміністрацыйна адасобленыя часткі горада ў 16-18 стст.

7. Першы старшыня клюба "Паходня".

8. Рака-мяжа Летувы, Беларусі й Польшчы.

9. Тое, што ляжыць пад асфальтам многіх старых вуліцаў.

10. Горад Гедзіміна 13. На гербе гэтага гораду - залаты леў зь "лісам".

14. Назва адной з корчмы Гарадніцы для багатых.

16. Месцазнаходжаньне загарадніх мануфактураў Тызенгаўза.

Па вертыкалі: 1. Архітэктар маста (1832) у Гародні і касьцёла у Гожы. 2. Мастак, аўтар шматлікіх замалёвак Гародні ў 19 ст. 3. З праходжаньнем першай на Беларусі чыгункі ён збудаваны ў 1868 годзе. 5. Мястэчка - апошні прытулак А. Тызенгаўза. 6. Француз, што залажыў першы ў Рэчы Паспалітай батанічны сад. 11. Вялікі князь Літоўскі, які будаваў замак ў Гародні. 12. Буйны земляўласнік у сярэднявеччы. 15. Італьянка, падараваўшая Гародні першы герб.

Па вертыкалі: 1. Архітэктар маста (1832) у Гародні і касьцёла у Гожы. 2. Мастак, аўтар шматлікіх замалёвак Гародні ў 19 ст. 3. З праходжаньнем першай на Беларусі чыгункі ён збудаваны ў 1868 годзе. 5. Мястэчка - апошні прытулак А. Тызенгаўза. 6. Француз, што залажыў першы ў Рэчы Паспалітай батанічны сад. 11. Вялікі князь Літоўскі, які будаваў замак ў Гародні. 12. Буйны земляўласнік у сярэднявеччы. 15. Італьянка, падараваўшая Гародні першы герб.

Ян Лялевіч

Інфармацыйна-краязнаўчы бюлетэнь «Зьніч» зьяўляецца неперакладным выданьнем. Друкуецца выключна на беларускай мове. Наклад 299 паасобнікаў. Адрас для карэспандэнцыі: 230009, Гародня, а/с 61. Выдаецца пры тэхнічнай дапамозе ГА «Ратуша».

Досьціпы (показкі)

Стукні па стале, а ножкі адгукнуцца

Ішла сабе п'яная старая кабета. Побач цесьляры ставілі хату, і мелі дзьве пілы: старую і новую. Адзін цясьляр не знайшоў старую пілу, пытае ў другога:

- Дзе старая піла?

А кабета пачуўшы гэта, раз'юшаны крычыць:

- А вам што да гэтага? Не ваша справа! Дзе піла, што піла, але заплаціла.

Канец моды

Нейкі пан, прачытаўшы ў вітрыне надпіс на нейкай сукенцы "апошняя мода" кажа ўсьцешаны жонцы:

- О, што за шчасьце, што гэта вар'яцтва раз і на заўсёды скончыцца!

Цікавае ймя

Пан Новабагацкі наведвае музэй. Прыпыняецца перад нейкай рэзьбай, пад якой бачна дата: MDCCXXXII.

- Што за сьмешнае ймя? - кажа. - Відаць, нейкі іншаземец.

На гандлю

- Страшэнна худую маеце гэтую гусь, спадыня.

- Цяжка, пані кахана, ня ўсе мы можам добра выглядаць як пані.

Пераклад з "Rocznika Katolickiego" на 1937 год.

ЗЬНІЧ

Заснавальнік:

моладзеваяе краязнаўчае аб'яднаньне «Дзедзічы»

Рэдактар:

Юзук Балявіч

Мастак:

Даша Яскевіч

Тэх. сакратар:

С. Кузьняцоў